

OĞUZ GRUBU TÜRK DİLLERİNİN SÖZLÜKLERİ

Emin EMİNOĞLU

AZERİCE:

1. *Azerbaijani-English Dicti-onary*, PATRİCT, A. O'sullivan - MARİO, Severino - VALERİY, Volojov, Kensington, Maryland, U.S.A. 1994. Baş kısmında Azerice gramer özetinin yer aldığı sözlük, yaklaşık 20 000 sözcüğü kapsamaktadır. Kiril alfabesiyle dizilmiş sözlükte, madde başı sözcüğün yanına kelime türü yazılmış ve İngilizce açıklaması yapılmıştır.

2. *Azərbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti*, Azərbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1964., I c., 481 s.

Tek ciltten ibaret olan bu sözlükte A'dan Ş'ye Azerice ve diyalektlerinde kullanılan 6300 sözcük verilmiştir. Bu sözcükler, geçmişte çeşitli yıllarda Azerice ve diyalektleri hakkında yazılmış

sözlük monografileri, kitapçıklar ve makalelerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Sözlükte aynı sözün fonetik değişken biçimleri// işareti ile verilmiştir. Aynı sözcüğün, özellikle ilk ünsüzleri birbirinden farklı olan fonetik biçimleri maddebaşı olarak ayrıca verilir. Edebi dildeki şeklinden fonetik açıdan farklı ama anlamca aynı olan bazı sözler de gösterilirken, karşılığı edebi dilde olan sözcüklerin yalnız diya-lektlerdeki anlamı verilir. Ayrıca sözcüklerin fonetik açıklaması da yapılmıştır. Sözlük, Kiril alfa-besiyle dizilmiştir.

3. *Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*, (redaktör: E.E. ORU-COV), Azərbaycan SSR Elmler Akademiyası Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu, Bakı , I. cild: 1964, A-G 595 s.; II. cild: 1980, D-J 576 s.; III. cild: 1983 , K-R 555 s.; IV. cild: 1987, S-Ş 541

s.

Geniş okuyucu kitlesine ulaşmak amacıyla düzenlenen ve dört ciltten oluşan sözlüğün birinci cildinin redaktörü Ekrem CEFER'dir, diğer ciltlerinki ise E.E. ORUCOV'dur. Sözlüğün hazırlığına 1945-1946 yıllarında başlanmıştır. Sözlük, sözcüklerin düzgün kullanılmasını sağlaması, onların anlam ve anlam ince-liklerini belirtmesi, herhangi bir sözcüğün kullanıldığı alanın çerçevesini belirlemesi, sözcük-lerin ne gibi terkiplerde kullanıldığını göstermesi, sözcüklerin yapılarının açıklamasına yer vermesi bakımlarından normativ bir sözlüktür. Sözlüğün tertibinde, madde başı sözcükten sonra, onun hangi sözcük türüne ait olduğu gösterilir, bazan da sözcüğün hangi sahaya ait olduğunu gösteren kısaltma işaretleri kullanılmıştır. Ayrıca yabancı dillerden girmiş olan sözcüklerin hangi dile ait olduğu da belirtilir. Her ciltte 11000 madde başı sözcük, 1300 ifade yer almıştır. Dört cildin toplamında 43200 maddebaşı sözcük ve 7100 ifade yer almaktadır.

4. *Azerbaycan Dilinin Orfoepiya Sözlüğü*, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası, I c., Bakı 1983, 144 s.

Redaktörlüğünü M.Ş. ŞİRELİ-YEV ve M.B. MEMEDOV'un yaptığı sözlük, Azerbaycan dilinin orfoepiya (imla) sözlüğü ve orfoepiya (söyleniş) normları esasına dayanılarak düzenlenmiştir. Bu çalışmaya söyleniş ile yazılışı farklı olan sözcükler alınmıştır. Yeri geldikçe alıntı sözlerin vurgusu gösterilmiş ve bazı coğrafi adlar da verilmiştir. Ünlülerin ve ünsüzlerin, eklerin ve yabancı dillerden girmiş sözcüklerin söyleniş gösterilmiştir: Uzun sesin söyleniş için (:), vurgu için ise (')

işaretleri kullanılır. Sözcükler, orfoepiyada ve orfo-epiyada nasıl söylenir ve yazılır olduğu hâliyle iki sütun olarak karşılıklı verilmiştir. Kiril alfa-besiyle dizilmiş sözlükte, sözcük anlamı ve açıklaması yapılmamıştır.

5. *Azerbaycan Dilinin Orfog-rafiya Lüğeti*, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası Neşriyyatı, I c., Bakı 1960, 620 s.

E.E. ORUCOV, E.S. CEFEROV, Z.İ. BUDAGOVA, S.E. CAFEROV, İ.E. HACIYEV ve H.A. BAYRAMOV'un yardımıyla hazırlanan sözlükte 40000'den fazla sözcük vardır. Sözlükte, günümüz Azerbaycan dilinin sözlük terkinine dahil olan sözcükler alınmıştır. Dar alanda kullanılan sözcük ve terimlerin yanında toplumla, siyasetle, bilimle, diplomasiyle vs. ile ilgili terimlere de yer verilmiş, anlamı okuyucu için açık olmadığı düşünülen bazı sözcük ve terimlerin karşısına kısa açıklama ve işaretler (açıklamalar için (*); terimler için [x]) konulmuştur.

6. *Azerbaycan Dilinin Orfog-rafiya Lüğeti*, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1975, 598 s. Sözlük, yaklaşık 40 000 sözcük kapsamaktadır.

7. *Azerbaycan Dilinin Paronimiya ve Paronomaziya Lüğeti*, H. A. HESENOV, Maarif Neşriyyatı, Bakı 1991.

8. *Azerbaycan Dilinin Sinonimler Lüğeti*, İ. MEMEDOV, N. HESENOV, Yazıçı, I c., Bakı 1990, 472 s.

Dilin gücünü, duygu ve düşüncüyü, söyleyiş zenginliğini ve deyimlerin çeşitliliğini göstermesi bakımlarından önemli olan sinonimler (anlamdaş, eş anlamlı) söz-lüğü, Azerbaycan edebi

dilinden ve bellibaşlı gelen Azeri diyalektlerinden seçilerek bir araya getirilmiştir. Sözlükte eşanlamlı sözcükler verilirken, şu esaslara dikkat edilmiştir: 1. Yapıca farklı, anlamca birbirine yakın olan sözcükler. 2. Yapıca farklı, anlamca aynı veya yakın olan sözler. 3. Gerçek anlamıyla birbirine benzer olduğu hâlde yapısına ve yan anlamına göre farklı olan sözler. 4. Anlam kuruluşuna göre dil sisteminde benzerlik taşıyan sözün, leksik (kelime hazinesi, söz fondu) ve semantik (anlam bilimi) varyantları. Belli leksik ve semantik sözcük gruplarını bir araya getiren sözlükte, bağlama fiilleri ve sıfat fiiller de maddebaşı olarak alınmıştır. Sözcüklerin anlamı, açıklaması ve örnekler verilmiştir.

9. *Azerbaycan Klasik Edebiyatında İşledilen Arab ve Fars Sözcükleri Lüğeti*, Haz: A.M. BABAYEV, C.B. ISMAYILZA-DE, Maarif Neşriyyatı, Bakı 1981, 279 s. Sözcüklerin kökeni belirtilmiş, anlamları verilmiş ve sözlüğün sonuna "Hicri ve Miladi Tarihler Hakkında" başlığı altında konuyla ilgili (yedi sayfalık) açıklamalı bir bilgi eklenmiştir.

10. *Azerbaycan Şehs Adlarının İzahlı Lüğeti* Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, Bakı 1985, 68 s. 1000'e yakın kişi adını kapsayan sözlükte, adların hangi dile ait olduğu, anlamı, açıklaması, düz-gün ve bozulmuş yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

11. *Azerbaycan Türk Halg Şiveleri Lüğeti*, II cilt (I.c. Bakı 1930, 30+250 s.; II.c. Bakı 1931, 260 s.).

Canlı şiveler lügatini hazırlama düşüncesi 1924'te N.I. AŞMA-RIN'in girişimleriyle başlar. 1926'da Bakı'da

toplanan "I. Umumî İttifak Türkoloji Kurul-tayı" da bu işi daha da belirginleştirmiştir. Azerbaycan diyalekt ve ağızlarına ait ilk kapsamlı çalışma 1930 ve 1931 yıllarında "Azerbaycan Türk Halg Şiveleri Lüğeti" adıyla yayımlanmıştır. N.I. AŞMARIN, A.R. ZIFEDT, V. XÜ-LÜFLÜ, B. ÇOBANZADE, I. HESENOF ve E. HAKVERDİ-YEV tarafından hazırlanan ve iki bölüm halinde olan sözlük latin harfleriyle dizilmiştir. I. cilt A; II. cilt B harfinden ibaret olan çalışmanın birinci cildinde Azerice (latin harfleriyle), Rusça ve Almanca giriş yazılmıştır. Sözlüğe alınan sözcüklerin hangi coğrafi bölgeden alındığı verilmiştir ("şivelerin coğrafi mahal-leri: Ağdam, Bakı, İrevan, Karağ, Kurdistan,...). Sözlükte, birleşik sözler veya aynı kökten olan sözler, birincil sözlerin altına yerleştirilmiştir. Maddebaşından sonra, sözcüğün Arap harfli yazılışı, çeşitli yerlerdeki söylenişi, daha sonra aynı sözcüğün Türkçe, Rusça, Almanca açıklaması ve bu sözcüğe ait belgeler yer alır. Rus ve Alman diline yapılan tercümelemlerle, sözlüğün kullanım alanını geniş-letmek ve daha geniş -dilci, ihtisas sahibi- kitlenin faydalanmasını sağlamak amacı güdülmüştür.

12. *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, ALTAYLI, Seyfettin, MEB Yayınları 2468, 2618: Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, I. c. A-Heman XV+622 s., II.c. Hemaset-Züyültü (622-1292=) 670 s., Ankara 1994.

13. *Azerbaycanca- Farsça Lüğeti*, MUHAMMED, Peyfun, Danişpaye Neşri, Tehran 1983, 535 s., 30 000 sözcük.

14. *Azerbaycanca- Rusça Danışığı*

Kitapçası, Maarif Neş-riyyatı, Bakı 1989, 96 s. Bu kitapçıkta, Azerice ve Rusçada en çok kullanılan sözcükler, söz birleşmeleri ve örnekli ifadeler yer alır. Diyaloglar şeklindeki söz ve cümleler her iki dilde karşılıklı sütunlarda dizilmiştir.

15. *Azerbaycanca- Rusça Etnografiya Terminleri Lüğeti*, Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, Bakı 1987, 71 s. Azerice terimlerin Rusçadaki karşı-lıkları gösterilmekle beraber kısa açıklama da yapılmıştır. Rusça'da uygun karşılığı belirlenemeyen terimlerin sadece açıklaması yapı-lır.

16. *Azerbaycanca- Rusça Frazеologi-ya Lugeti*, E.E. ORUCOV, Elm Neşriyyatı, Bakı 1976, 247 s., (5500 frazeolojiya = deyim, söz birleşmesi). Herbir deyimnin Rusça uygun karşılığı, tercümesi verilir. Eğer deyim anlamca Azerice deyimnin tam karşılığı olursa deyimler arasına (=) işareti konulmuş ve anlam verilmemiştir. Azerbaycanca deyim, başka bir dilden taklit veya tercüme yoluyla alınmış, kopya edilmişse onun aslı parantez içinde yazılmış ve etimolojik açıklaması yapılmıştır.

17. *Azerbaycanca- Rusça Lüğet*, Hüseyinov, H., Bakı 1941, 381 s., 17000 sözcük.

18. *Azerbaycanca- Rusça Lüğet*, Elm Neşriyyatı, I. c.: Bakı 1986, 576 s., II.c.: Bakı 1989, 595 s. Baş redaktörü: M.T. TAGIYEV; diğer çalışanlar: M.Ş. ŞİRELİ-YEV, M.C. CEFEROV, Z.P. YAPLOVA. Ciltler üzerindeki açıklamaya göre tamamı dört cilt olan ve Azericenin en geniş sözlüklerinden olan sözlüğün, I. c.: A-G (576 s.), II. c. D-Y (595 s.) harflerini kapsamaktadır ancak,

III. ve IV. ciltleri elde edilemediği için incelenememiştir.

19. *Azerbaycanca-Rusca Lüğet*, EZİZBEYOV, H. E., Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, Bakı 1965, 418 s., 23 000'e yakın söz vardır. (=Azerbaycansko-Russkiy Slovar', Bakı 1965).

20. *Azerbaydjansko- Russkiy Slovar, deya uçaştihsyа sredney şkolı*, Izdatel' İstvo Maarif, Bakü 1985, 190 s. = *Azerbaycanca- Rusça Lugat, Orta mekteb Şakirdleri üçün*, E. ABBASOV - O. ASLANOVA - A. USEYİNOV, Bakı 1985.

21. *Azeri Türkçesi Lüğati*, DEVELİ, Hayati, Atatürk Üniver-sitesi Fen-Ed. Fak. Yayınları, Erzurum 1986, VIII+267 s.

22. *Azeri Türkçesi Lüğati*, (Gözden geçirilmiş 3. baskı), Hayati DEVELİ (Sorumlu öğretim Üyesi: Dr. Efrasiyap GEMAL-MAZ), Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1992.

23. *Bitişik Yohsa Ayır?* Lüğet, Letif KERİMOV, Mes'ud MAHMUDOV, Cemaleddin REHİMOV, Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, Bakı, 1987.

24. *Deutsch-Aserbeidscha-nisches Wörterbuch*, Y.M. CEFEROV, Bakı, 1971.

25. *Dictionary of the Turkic Language*; ÖZTOPÇU, Kurtuluş, 1996, XVI+361 s.

Türk dillerinin karşılaştırmalı ilk İngilizce sözlüğü olan yedi Türk dilini (Azerice, Kazakça, Kırgızca, Tatarca, Türkçe, Türkmençe, Uygur-ca ve Özbekçe) içerir. 800 İngilizce sözcüğün karşılığı, yukarıdaki Türk dillerinde verilmiş, yine bu dillerin dizini teker teker İngilizce karşılığı ile yer almıştır. Bu

dillerin alfabeleri de ilave edilmiştir.

26. *Edebiyyatşünaslıq Terminleri Lügeti*, Eziz MİREHMEDOV, Maarif Neşriyyatı, Bakı 1988.

27. *Güney Azeri Sahası Derleme Deneme Sözlüğü: Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu*, HACALOĞLU, Recep Albayrak, Ankara 1992, XX+315 s.

28. *İzahlı Dilçilik Lügeti*, FARACOV, A., Bakü 1972.

29. *Muhtasar Dilçilik Lüğeti*, Bakü 1960.

30. *Müasır Azərbaycan Edebi Dilinin Omonimler Lügeti*, Bakı 1981.

31. *Rusça-Azerbaycanca İnformasiya-Ölçme Tehnikası Terminleri Lügeti*, T. ELİYEV, S. KERİMZADE, Maarif Neşriyyatı, Bakı 1980.

32. *Rusça-Azerbaycanca İnşa-at Terminleri Lügeti*, Azərbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı 1988, 136 s.

33. *Rusça-Azerbaycanca Lüget*, I. c.: A-N, Bakı 1956, 728 s.

34. *Rusça-Azerbaycanca Lüget*, I. c.: Bakı 1940, 10+918 s.; II. c.: Bakı 1941, 778 s.; III. c.: Bakı 1943, 1022 s.

35. *Rusça-Azerbaycanca Lüget*, II c., Azərbaycan SSR İlimlər Akademiyası, I. c.: 728 s.; II. c.: 930 s.

36. *Russko - Azerbaydjanskiy Frazeologičeskiy Slovar*, Izdatel-stvo Maarif, Bakı 1974, 248 s.

37. *Russko - Azerbaydjanskiy Slovar' Terminov po Veterinariii* (Baytarlık Terimleri Sözlüğü), Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Terminologiya Komitesi, Bakı 1988, 116 s.

38. *Rusça - Azerbaycanca Lüget*, I. c.: Bakı 1971; II. c.: Bakı 1978; III. c. Bakı 1979.

39. *Türkçe-Azeri Türkçesi ve Azeri*

Türkçesi-Türkçe Matematik Deyimleri Sözlüğü, M. Yahya CAFEROĞLU, Mustafa BAYRAK-TAR, Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Yayınları, Erzurum 1994, 61 s.

40. *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* (Derleyip düzenleyen Ehliman Ahundov; Türk çeviri yazısına aktaran, giriş ve sözlük bölümlerini yazan Semih TEZ-CAN, 2. bs. Ankara Atatürk KD ve TYK., TDK 1994, XIV+554 s.

Sözlük, metinlerin anlaşıl-masına yardımcı olmak için düzenlenmiştir. Bir dizin değildir. Ancak, metinlerden - en çok üç - örnek gösterilerek sözcüklerin ne hangi yapılarda kullanıldığını görebilmesi için okuyucuya kolaylık sağ-lanmıştır. Bu yolla seyrek rastlanan ya da anlamı kesin olarak saptanamayan sözcükler de kolay-lıkla bulunabilir. Ses bakımından aynı olsa bile anlam değişikliği gösteren sözcüklere yer verilmiştir. Yabancı dillerden alıntı ve ödünçleme sözcüklerin hangi dilden geldikleri ve o dildeki biçimleri gösterilmiştir.

GAGAUZCA:

1. *"Gagauzkiy Slovar", Nare-çiya Bes-sarabsih Gagauzov, Radloff "proben"*, MOŞKOV, V.A., St. Petersburg 1904.

2. *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, (Sorumlu redaktör: N.A. BASKA-KOV) GAYDARCI, G. A. - Koltsa, Y. K. - POKROVSKAYA. L.A. - TUKAN, B. P. (aktaranlar: İsmail KAYNAK, A. Mecit DOĞRU), Kültür Bakanlığı Yayınları 1294, Ankara 1991, XII+284 s.

S ö z l ü k , *Gagauzsko-Russko-Moldavskiy Slovar* adlı sözlüğün -batı dillerinden Gagauzcaya girmiş ve Türkiye Türkçesinde de bulunan sözcük, terim ve

deyim-lerin- ayıklanmasıyla tercüme ve düzenleme şeklinde hazırlanmış-tır. Sözlüğün sonuna, Gagauzların yaşadığı yerlerin adları, Gagauz soyadları ve lakapları eklenmiştir.

3. *Gagauzsko-Russko-Moldavskiy Slovar*, GAYDARCI, G. A., KOLTSA, Y. K., POKROVS-KAYA, L.A., TUKAN, B.P. (Redaktörü: N. A. BASKAKOV), Akademia Nauk SSR, Moskova 1973, 664 s.

Kiril alfabesine göre A'dan Ş'ye dizilmiş olan sözlük 11 500 sözcüğü kapsamaktadır. Rusça yazılmış bir önsözle başlayan sözlükte Gagauzca verilen maddebaşı sözcüklerin yanına Rusça ve Moldavya dillerindeki karşılığı verilmiş ve anlam açıklaması yapılmıştır. Sözlüğün sonuna Gagauz yer isimleri, Moldavya yer adları, özel adlar dizini ve Gagauzcanın kısa bir dilbilgisi eklenmiştir.

4. *Vocabulaire Gagaouze-François*, ZAJACZKOWSKI, W., Folio orientalia VII., 1965.

* Kaynaklarda adına rastla-dığımız ancak elde edip inceleme imkanı bulamadığımız sözlük çalışmaları ise şunlardır:

* *Gagauzca-Romence Sözlük*, ÇAKIR, Mihail, 1930.

* *Kısa bir Orfografya (imla) sözlüğü*, TANASOĞLU, D.N.

TÜRKMENÇE:

1. *Açıklamalı Sözlük*, Aşgabat 1962. 25 000 sözcük.

2. *Adalgalar Sözlüğü (Fizika - Matematika)*, GABİTOV, M.A., Aşgabat 1931, 63 s.

3. *Astronomiya Terminlerinin Rusça-*

Türkmençe Sözlüğü, KAL-ÇADEV, K., Aşgabat 1958.

4. *Botanika Terminlerinin Rusça - Türkmençe Sözlüğü*, KERBABADEV, B., Aşgabat 1960, 101 s.

5. *Edebiyat İlmına Değişli Terminlerin Sözlüğü*, REJENOV, R., Aşgabat 1966.

6. *Fizikadan Rusça-Türkmençe Terminologik Sözlük*, ANNAGURDOV, M.D., Aşgabat 1950, 241 s.

7. *Gadımı Türk Sözlüğü (Hazir-ki Zaman Türkmenlerine ve Beyle-ki Türk Halklarına Değişli)*, Sovet Türkmenistanı, 1962-25.Ocak.

8. *Garagalpagistan Türkmen Gepleşiklerinde Garındaşlık Terimleri*, S. ARAZKULİEV, Türkmenistan SSR, Aşgabat 1987, 56 s.

9. *Geografiya Terminlerinin Rusça-Türkmençe Gısgaça Düşündürişli Sözlüğü*, A.G. BABA-EV'in redaktörlüğü ile, Aşgabat İlimler Akademiyası 1954, 91 s.

10. *Gısgaça Rusça-Türkmençe Geologiki Sözlük*, MAYLİEV, G., Türkmen Devlet Neşr, Aşgabat 1948, 52 s.

11. *Gurluşık Terminlerin Rusça-Türkmençe Sözlüğü*, ESENOV, A., Türkmen SSR İlimler Akademiyası, Aşgabat 1956, 248 s.

12. *Himiya Terminlerinin Rusça-Türkmençe Sözlüğü*, A.N. NIYAZOV, Türmenistan SSR İlimler Akademiyası, Aşgabat 1954, 204 s.

13. *İctımağı-Sıyası Terminlerin Rusça-Türkmençe Gısga Sözlüğü*, M.İ. BOGDANOVA'nın Giriş makalesi ve redaktörlüğü ile, Aşgabat Devlet neşir 1937, 107 s.

14. *Kratkiy Russko-Turkmens-kiy*

Slovar Primenitel'no Knucdam Gosudarstvennoy Statistiki, Aşgabat 1926.

15. *Kratkiy Russko-Türkmenskiy Slovar' Sel'skohozyaystvennih Terminov*, Akad. Nauk. TSSR, 1958, 291 s.

16. *Kratkiy Russko-Türk-menskiy Slovar*, Akademiya Nauk Turkmenskoy, SSR, Aşgabat 1968, 527 s.

17. *Kratkiy Slovar' Tekstam Türkmenkoy Klassiçeskoj Lite-raturı*, MEREDOV, A. - AHAL-LI, S., Aşgabat 1963, 296 s.

18. *Latino-Russko-Türkmenskiy Slovar' Meditsinskih Terminov*, (redaktörü: S. ALTAEVA), BAY-LIEV, G. - DOVLEKAMOV, M.H., Akademiya Nauk Türkmen-skoy SSR, Aşgabat 1962, 168 s.

19. *Lingvistik Terminlerin Gıs-gaça Rusça-Türkmençe Sözlügi*, GAFUROVA, H.- AMANSA-RIEV, C.- AHALLI, S., Aşgabat 1951, 18 s.

20. *Mahmud Kaşgarınıñ Sözlügi ve Türkmen Dili*, AHALLI, S., Türkmen SSR İlimler Akade-miyası, Aşgabat 1958, 207 s.

21. *Maldarçılık Terminlerinin Rusça-Türkmençe Sözlügi*, CUMAEV, R., KOZİN, V.S., MOSESOVA, A.M., Aşgabat 1980.

22. *Matematika Terminlerin Rusça-Türkmençe Gıs-gaça Sözlü-gi*, MIRADOV, M., Türkmen Dövllet Neşir, Aşgabat 1948, 80 s.

23. *Oba Dojalık Terminlerinin Türkmençe-Rusça Sözlügi*, Aşgabat 1979.

24. *Oba Hocalık Terminlerin Rusça-Türkmençe Gıs-gaça Sözlü-gi*, CUMAEV, O.M., Türkmenis-tan İlimler Akademiyası, Aşgabat 1958, 1292 s.

25. *Orfografik Sözlük*, BAYLI-EV,

H., AZİMOV, P., Aşgabat 1947, 192 s.

26. *Orısça-Türkmençe Sözlük*, ALİYİV, A.- BÖÖRİYEV, K., Aşgabat 1929-425 s.

İlk Türkmençe sözlük olması bakımından önemlidir. Bu sözlük latin asıllı yeni Türkmen alfabesinin kabulünden sonra hazırlanmıştır.

27. *Rus ve Türkmen Dillerinin Gıs-gaça Frazelogik Sözlügi*, Aşgabat 1968.

28. *Rusça-Türkmençe Goşun-çılık Terminologiya Sözlügi*, NIYAZOV, A. - VELMIRADOV, Aşgabat-Bakû 1934, 59 s.

29. *Rusça-Türkmençe Jubi Sözlügi*, ŞAMIRADOV, B. - YAZIMOV, O., Türkmen Dövllet Neşir, Aşgabat 1938, 139 s.

30. *Rusça-Türkmençe Matema-tika Terminologiya Sözlügi*, MERETBERDİ-EV, A. - GABİTOV, M.A., Aşgabat 1935.

31. *Rusça-Türkmençe Sözlük*, (redaktörü: B.A. BAYRIEVİN, H. BAYLIEVİN), BATIROV, Ş.- KARPOV, G.İ., Aşgabat Türkmen Dövllet Neşir, 1948, 292 s.

32. *Rusça-Türkmençe Sözlük*, Aşgabat 1968. 40000 sözcük.

33. *Rusça - Türkmençe Sözlük*, BATIROV, Ş., Aşgabat 1948, 192 s.

34. *Rusça-Türkmençe Sözlük*, Moskova, 1956, 880 s., 50000 sözcük.

35. *Rusça-Türkmençe Sözlük, Orta Mekteplerin VIII.-X. Klas Okuvçuları Üçin*, POLUKAROVA, M. S. - STETSUN, L., Okuv-pedneşir, Aşgabat 1960, 138 s.

36. *Ruslar Üçin Gıs-gaça Rusça-Türkmençe Sözlük*, MİRZAEV, G., Türkmen Dövllet Neşir, Aşgabat 1936, 40 s.

37. *Russko-Turkmenskiy Slovar'*, AMANGELDIEV, O.B. - KARDAŞOV, L.S., Dlya uçat-şihysya V.-VII. klassov, Aşgabat 1960, 115 s.
38. *Russko-Turkmenskiy Slo-var' Geologiçeskih Terminov*, BERKELİEV, M., İzd. Akad. Nauk TSSR, Aşhabad 1962, 226 s.
39. *Russko-Turkmenskiy Slo-var'*, (redaktörü: M.Ya. HAMZA-EVA), BASKAKOV, N.A. - ANNANUROV, A. - ANNANU-ROV, - ATAYEV, K. - MUHAMMEDOVA, Z. - MATALOV, Ç.Č.Ř(=*Rusça-Türkmençe Sözlük*, Moskva 1956, 880 s.) Aşgabat 1956, 880 s., 50 000 sözcük.
40. *Russko-Turkmenskiy Slo-var'*, BATIROV, Ş. - KARPOV, G.İ. - KARRIEV, B.A. - BAYLİEV, H., Aşgabat 1948, 292 s.
41. *Russko-Turkmenskiy Slo-var'*, I-II c., Moskva 1986-1987.
42. *Russko-Turkmenskiy Slo-var'*, KULAKOVA, A.M. - TEKEEV, Ya., Aşgabat 1960, 72 s.
43. *Russko-Turkmenskiy Slo-var*, İ.A. BELYAEV, Aşgabat 1913.
44. *Sıyası ve Sotsial-Ikdısadı Terminlerin Gısgaça Rusça-Türkmençe Sözlüğü*, Aşgabat 1955, 140 s.
45. *Turkmenko-Russkiy Slo-var'* pod obşçey redaktsiye N.A. BASKAKOVA, B.A. KARRI-YEV, M. Ya. HAMZAYEV, AN TSSR inst. yaz., Moskva 1968.
46. *Türkmen Edebi Diliniñ Orfoepiyası ve Gısgaça Orfoepik Sözlük*, Aşgabat 1967.
47. *Türkmen Dilinin Frazе-ologik Sözlüğü*, (redaktörü: S. ALTAYEV) Bilim Neşriyatı, Aşgabat 1976, 400 s. Sözlük Türkmencedeki 7700 deyimine içine alır.
48. *Türkmen Dilinin Gısgaça Dialektologik Sözlüğü*, Aşgabat 1977, 113 s.
49. *Türkmen Dilinin Huner-mentçilik Leksikasının Sözlüğü*, Ataev, Gurban, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası, Aşgabat 1982, 127 s., 1200 sözcük.
50. *Türkmen Dilinin Orfografik Sözlüğü*, (redaktörü: P. AZIMOV), Aşgabat 1962, 374 s.
51. *Türkmen Dilinin Orfografik Sözlüğü*, (redaktörü: M.Ya. HAMZAEV), Türkmenistan Bilimler Akademisi, Aşgabat 1963, 1077s., 80 000 sözcük.
52. *Türkmen Dilinin Orfografik Sözlüğü*, Türkmenistan Bilimler Akademisi, Aşgabat 1957, 230 s.
53. *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, (M.Ya. HAMZAYEV'in umumı redaktsiyası bilen), ALTAYEV, S.- ATAYEV, G.- AÇILOVA, G.- MESGUDOV, V.- MERETGELDİYEV, A., AN TSSR İnst. yaz., Aşgabat 1962. 866 s.
54. *Türkmençe-Rusça Jubi Sözlüğü*, Türkmen Dövllet Neşir, Aşgabat 1939, 160 s.
55. *Türkmençe - Rusça Okuv Sözlüğü*, MESKUDOV, V., Russkiy Yazık, Moskova 1988, 448 s., 9000 sözcük.
56. *Türkmençe-Rusça Sözlük*, Türkmenistan İlimler Akade-miyası, Aşgabat 1968., 832 s., 40 000 sözcük. (sözlük, Türk-menistan Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünce akademik bir kurulca hazırlanmıştır. Kurulun yöneticileri, N.A. BASKAKOV-B.A. KARRIYEV- M. Ya., HAMZAYEV'dir.)
57. *Türkmençe-Rusça Sözlük*, H. BAYLİEV, B. GARRIEV, Aşgabat 1940.
58. *Türkmençe-Rusça Sözlük*, H. BAYLİEV, B. GARRİEV, (redaktörü: Ş.

BATIROV, M. SAKALİ), Aşgabat 1940, 380 s., 40000 sözcük.

*59. Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında (*Reşit Rahmeti Arat İçin*), Ankara 1966, ss. 68-83, Yusuf Uzman, (Türkmençe üzerine Türkiye'de yayımlanan ilk çalışmadır. 15 sayfalık küçük bir sözlükçedir.).

*60. *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, ÇENELİ, İlhan, TDAY Belleten 1982-1983 Ankara 1986, ss. 29-84, (Türkiye'de yapılan ikinci küçük sözlük çalışması olması bakımından önemlidir. 53 sayfadan ibarettir.).

*61. *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, TEKİN, Talat, ÖLMEZ, Mehmet, CEYLAN, Emine, ÖLMEZ, Zuhar, EKER, Süer, Simurg TDA Dizisi 18, Ankara 1995, 725 s. Sözlüğün *Giriş* kısmında kısaca Türkmençe sözlük çalışmalarının tarihi anlatılmıştır. Türkmençenin karakteristik özelliklerinden birisi Ana Oğuzca ve Ana Türkçedeki birincil uzun ünlüleri korumuş olmasıdır. Buna bağlı olarak sözlük dizisinde, madde başı sözcüğün yanına ayrıç içinde uzun ünlülü şekli yazılmıştır (uzun ünlü belirteci olarak : işareti kullanılır). Ayrıca Türkmençede eklerde ve eklenmede görülen uzun ünlülerin uzunlukları baş kısmında belirtilmiştir. Buna ek olarak Türkmençenin söyleyiş özellikleri açıklanmıştır.

HORASAN TÜRKÇESİ:

1. *Chorasantürkische Materia-lien aus Kalât bei Esfarâyen*, TULU, Sultan, Diss. Göttingen 1989 (Islamkundliche Untersuchungen 128, Berlin 1989).

Horasan Türkçesi hakkında yapılan sınırlı sayıda çalışma-lardan birisi olan bu inceleme kitabında kapsamlı bir

şekilde Horasan Türkçesi dilbilgisi fonetik ve morfolojik olarak ele alınmıştır. Üzerinde çalışılan metin-ler Almancaya çevrilmiştir. Sona eklenen 155 sayfalık sözlükte madde başı sözcüklerin anlamları Almanca verildikten sonra ilgili sözcüğün Türkmençe, Azerice ve Eski Türkçedeki şekilleri gösterilmiştir. Bazı sözcüklerin incelenen metinlerdeki değişik şekilleri tanıklı olarak gösterilmiştir.

2. *Chorasantürkisch wörter-listen Kurzgrammatiken Indices*, G. DOERFER, W. HESCHE, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1993.

Çalışmanın başında Horasan Türkçesinin tarihi ve dilbilgisi hakkında kısa bilgi verildikten sonra ikinci bölümde numaralan-dırılmış 735 Farsça sözcük alınarak hemen yanına Almanca karşılığı yazılmıştır. Daha sonra bu numaralı Farsça sözcükler esas alınarak Horasan Türkçesi diya-lectlerinde tesbit edildiği şekliyle sözcükler, ayrı ayrı listeler olarak aktarılmıştır. Buna ek olarak Almanca-Farsça, Farsça-Almanca diyalektler dizini verilmiştir. Eski Türkçeye göre sözcük dizininin yapıldığı bölümde ise, sözcüklerin Almanca anlamı verilir ve karşısına hangi diyalectte yer aldığı gösterilir. İrandaki Quçan diyalectinin ayrıca incelendiği çalışmanın sonuna, bibliyografya ve Horasan haritası eklenmiştir.

3. *Irak Türkmen Ağzları*, HAYDAR, Çoban Hıdır (Haydar, Choben Khidir), Doktora Tezi, İstanbul 1979.

4. *Kerkük Ağzı*, HASAN, Hüseyin Şahbaz (Hassan, Hussin Shahbaz), Doktora Tezi, İstanbul 1979.

5. *Ebi Verdi: İrandaki Bir Türk Diyalekti*, TUNA, Osman Nedim, TDAY

Belleten 1984 (Ankara 1987), 215-245.

Ebi Verdi ağzının sesbilgisi ile yapıbilginin kısa bir değerlendirmenin yapıldığı bu çalışmanın sonuna bir de sözlükçe eklenmiştir.

6. *Kabil Afşar Ağzı*, BOZKURT, Mehmet Fuat, TDAY Belleten Ankara 1977, ss. 127-204.

Kabil Afşar Ağzının ses bilgisi ve yapı bilgisini açıkladığından sonra *Söz Listesi* başlığıyla 520 sözcük ele alınmış ve bunların Farsça karşılığı verilmiştir. Bu sözcükler, 1976 yılında derlenen metinlerden çıkarılmıştır. Sonuna incelenen metinlerdeki sözcüklerin dizini de eklenmiştir.